

ชื่อสมุนไพร มะขามป้อม

ชื่ออื่นๆ กันโตด (จันทบุรี เขมร) กำหวด (ราชบุรี) มั่งลู๋ สันยาสา (แม่ฮ่องสอน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus emblica* L.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์:

ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 8-20 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดโปร่ง ลำต้นคดงอ เปลือกนอกสีน้ำตาลอมเทา ผิวเรียบหรือค่อนข้างเรียบ หลุดลอกเป็นแผ่นกว้างๆ เปลือกชั้นในสีน้ำตาลแดง ปลายกิ่งมักลู่ลง ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว ลักษณะคล้ายใบแบบขนนก มักเรียงตัวหนาแน่นตามกิ่งก้าน ส่วนตามลำต้น และกิ่งก้านใหญ่ๆ มักไม่มี ใบอ่อนมีขนละเอียดมักจะมีแต้มสีแดง ใบแก่ไม่มีขน ใบมีขนาดเล็ก รูปแถบแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2-3 มม. ยาว 0.8-1.2 ซม. ปลายมน โคนรูปหัวใจเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ เส้นแขนงใบ ช้ำงละ 4-6 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแห เห็นชัดเจนทางด้านบน ก้านใบยาว 0.4-0.8 มม. หูใบรูปสามเหลี่ยมขนาดเล็ก ยาวไม่เกิน 1 มม. ดอก ขนาดเล็กแยกเพศติดตามกิ่งก้านบริเวณโคนกิ่งจะเป็นกระจุกของดอกเพศผู้ ส่วนบนมีดอกเพศเมียออกเดี่ยวๆ บางครั้งอาจมีดอกเพศผู้รวมอยู่ด้วยเล็กน้อย ดอกเล็กๆ สีเขียวอ่อนหรือเหลืองออกครีม อาจพบแต้มสีชมพู ออกเป็นกระจุกตามซอกใบ แต่ละกระจุกมีดอกเพศผู้หลายดอก ดอกเพศเมีย 1 หรือ 2 ดอก ดอกเพศผู้มีกลีบเลี้ยง 6 กลีบ เรียงซ้อนกัน 2 วง รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ หรือรูปรี กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. ก้านดอกตัวผู้ยาว 2.5 มม. ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 3 อัน เชื่อมกันเป็นแกนสั้นๆ ต่อมาที่ฐานฐานดอก 6 อัน รูปกระบอก

มะขามป้อม

ก้านดอกย่อยยาว 1.5–3.5 มม. ดอกเพศเมียมีกลีบเลี้ยง 6 กลีบ รูปขอบขนาน หรือรูปช้อน กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 1.8–2.5 มม. เชื่อมกันที่ฐาน ฐานฐานดอก รูปวงแหวน ก้านดอกย่อยยาว 0.5–0.6 มม. ฝังอยู่เหนือวงกลีบเลี้ยง มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เมล็ด ก้านเกสรเพศเมียยาว 1–1.5 มม. ก้านเกสรตัวเมียเชื่อมกัน ปลายแยกออก รังไข่ฝังตัวครึ่งหนึ่งในหมอนรองดอกที่มีระบายน้ำ ผล ผนังชั้นใน แข็ง รูปกลมเกลี้ยง เส้นผ่านศูนย์กลาง 2–3 ซม. ที่ผิวมีรอยแยกตามยาวแบ่งเป็น 6 ซีก ผลไม่มีก้าน ผลแก่สีเขียวอมเหลือง ผิวใส ชุ่มน้ำ มีรสเปรี้ยวและฝาด ขึ้นหุ้มเมล็ดแข็ง 3 หน่วย แต่ละหน่วยหุ้ม 2 เมล็ด

การกระจายพันธุ์

พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าสนผสมกึ่ง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,500 เมตร ออกดอกและเป็นผลระหว่าง เดือน มกราคม–สิงหาคม

สรรพคุณ

ตำรายาไทย ผล รสเปรี้ยว ฝาด ขมชุ่ม เป็นยาเย็น ออกฤทธิ์ต่อปอด ม้ามและกระเพาะ รับประทาน แก้กะหายน้ำ แก้กอดิบ แก้อิโ ขี้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ แก้กพิษ แก่หวัด เป็นไข้ตัวร้อน แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้เจ็บคอ คอแห้ง และใช้สำหรับผู้ขาดวิตามินซี **ผลอ่อน** รสเปรี้ยวหวานฝาดขม บำรุงเนื้อหนัง กัดเสมหะ บำรุงเสียง แก่ท้องผูก แก่พยาธิ **ผลแก่** รสเปรี้ยวฝาด ขมเผ็ด แก้ไข้เจือลม แก้อิโ แก่เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายนท้อง บำรุงหัวใจ พอกโลหิต แก้ลม แก้โรคลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีสูงกว่าส้มประมาณ 20 เท่า **ผลแห้ง** ต้มสกัดเอาน้ำมาใช้แก้ท้องเสีย ถ่ายเป็นเลือด แก่หวัด ตัวร้อน มีอาการไอ เจ็บคอ และกระหายน้ำ **เนื้อผล** ใช้ทาบนศีรษะ แก่อาการปวดหัว และแก้วิงเวียนจากการใช้ขึ้นสูง แก่สะอึก ขับพยาธิ **เนื้อผลแห้ง** รสเปรี้ยวฝาดขม เป็นยาฝาดสมาน แก่ริดสีดวงทวาร แก่บิด ท้องเสีย ใช้ร่วมกับธาตุเหล็กแก้ดีซ่าน ช่วยย่อยอาหาร **ยางจากผล** รสเปรี้ยวฝาดขม หยอดแก้ตาอักเสบ ช่วยย่อยอาหาร ขับปัสสาวะ **น้ำคั้นผล** ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ เป็นยาระบาย แก้เลือดท้อง ขับปัสสาวะ หยอดตา รักษาเยื่อตาอักเสบ **เมล็ด** แก่โรคหอบหืด หลอดลมอักเสบ **ราก** รสจืดฝาด เป็นยาสุขุม ออกฤทธิ์ต่อม้าม ใช้เป็นยาลดความดันโลหิตสูง แก้ปวดกระเพาะหรือลำไส้อักเสบ ต้มดื่มแก้ไข้ แก้พิษไข้ แก้พิษโลหิต รักษาเมะเร็งลาม ทำให้เส้นเอ็นยืด พอกโลหิต ทำให้อาเจียน แก่ร้อนใน แก่ท้องเสีย แก่โรคเรื้อน แก้พิษตะขาบกัด **เปลือกราก** ห้ามเลือด สมานแผล **ใบ** รสฝาด ขม เป็นยาเย็น ใช้เป็นยาแก้บวม น้ำ ขับปัสสาวะ แก่โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน ใช้ทาแก้โรคผิวหนังคันคัน มีน้ำเหลือง แก้บิดมูกเลือด แก้ไข้ แก้ความดันโลหิตสูง ต้มอาบลดไข้ **ดอก** รสหอมเย็น ใช้ลดไข้ และช่วยเกี่ยวกับระบบขับถ่าย ดอกมีกลิ่นหอมคล้ายกลิ่นมะนาว ใช้เข้าเครื่องยาเป็นยาเย็นและระบายนท้อง **เปลือกต้น** รสฝาดขม สมานแผล แก้บาดแผลเลือดออก แก้บิด แก้บาดแผลฟกช้ำแก้ท้องร่วง

มะขามป้อม

องค์ประกอบทางเคมี

ผล พบสาร astragalin, glucogallin, gallic acid, digallic acid, ellagic acid, chebulagic acid, chebulinic acid, kaempferol, quercetin **เนื้อผล** มีวิตามินซีสูงถึง 1-2% (มะขามป้อม 1 ผล มีปริมาณวิตามินซี เทียบเท่ากับผลส้มสด 2 ผล)

ลักษณะวิสัย

ใบ และ ดอก

ผล